

Bilgi ve Belge Yönetimi Öğrencilerinin Bilgi Okuryazarlığı Becerileri

Serap Kurbanoğlu

Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Beytepe, 06800 Ankara.
kurbanogluserap@gmail.com

Güleda Doğan

Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Beytepe, 06800 Ankara.
guledaduzyol@gmail.com

Öz: Yaşam boyu öğrenmenin temelini oluşturan bilgi okuryazarlığı becerileri tüm toplum bireyleri için gerekli becerilerdir. Söz konusu becerilerin diğer bireylere bu alanda hizmet ve eğitim verme sorumluluğunu taşıyan bilgi profesyonelleri için önemi çok daha büyüktür. Geleceğin bilgi profesyonelleri olan Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) öğrencilerinin eğitimleri süresince bilgi okuryazarlığı becerileriyle donanmaları beklenmektedir. Bu çalışmada Türkiye'deki BBY öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı becerileri zorlandıkları bilgi problemi çözme aşamaları aracılığıyla saptanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla Hacettepe, Ankara, İstanbul, Marmara ve Erzurum üniversiteleri BBY bölümlerindeki lisans ve lisansüstü öğrencilerine bir anket uygulanmıştır. Bulgular BBY öğrencilerinin bazı temel bilgi okuryazarlığı becerilerinin gelişmesiyle ilgili problemler olduğunu göstermektedir. Kişisel değerlendirme ötesinde ek ölçümler yapıldıktan sonra programlardaki eksiklerin giderilmesine yönelik önlemler alınmasında fayda görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Bilgi okuryazarlığı becerileri, bilgi ve belge yönetimi öğrencileri, kütüphanecilik öğrencileri.

Giriş

Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı becerilerinin değerlendirilmesi gelecekte hizmet verirken ve kullanıcılarını eğitirken ihtiyaç duyacakları donanımına sahip olup olmadıklarını anlamak açısından önem taşımaktadır. Literatür incelendiğinde BBY öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı becerilerini sorgulayan araştırmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Literatürdeki bu boşluğu doldurmak amacıyla 18 ülkeyi kapsayan uluslararası bir çalışma yürütülmüştür.¹ Söz konusu çalışma karşılaştırmalı verilerden hareket ederek BBY eğitimine yönelik bazı öneriler geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu makalenin yazarları JELIS'te yayımlanacak olan uluslararası çalışmaya Türkiye verileri ile katkıda bulunmuştur. Uluslararası çalışmada sadece Hacettepe Üniversitesi BBY Bölümü lisans öğrencilerinin verilerine yer verilirken bu makalede Hacettepe Üniversitesi yanı sıra Ankara, İstanbul, Marmara ve Erzurum Üniversiteleri BBY bölümlerinin hem lisans hem de lisansüstü öğrencilerine ait verilere yer verilecektir. Söz konusu verilerin ülkemizdeki BBY eğitim

¹ Saunders, L. ve diğerleri. *Information behaviors and information literacy skills of LIS students: An international perspective. JELIS*'te yayımlanacak.

programlarının geliştirilmesine yönelik bazı yararlı bilgiler sağlayacağı düşünülmektedir.

Literatürde bilgi okuryazarlığı üzerine yapılmış çok sayıda çalışma vardır. Burada sadece bu çalışmayı yakından ilgilendiren *The Project Information Literacy*² (PIL)'den ve BBY öğrencileri ile kütüphanecilere yönelik yapılmış bilgi okuryazarlığı çalışmalarından söz edilecektir. PIL 2008 yılından beri devam eden, ABD'de üniversite öğrencilerinin araştırma alışkanlıklarını sorgulayan geniş kapsamlı bir projedir (Head, 2015a, 2015b, 2013, 2012; Head ve Eisenberg, 2011, 2010a, 2010b, 2009a, 2009b). Geniş kitleleri hedef alan proje kapsamında öğrencilerin araştırma tutumları, bilgi arama davranışları ve bilgi okuryazarlığı beceri düzeyleri saptanmaya çalışılmaktadır. Bu amaçla çok sayıda anket geliştirilmiş ve araştırma sonuçları raporlanarak yayımlanmıştır. Bu çalışmada PIL anketlerinden biri uyarlanarak kullanılmıştır (Head ve Eisenberg, 2010b).

Farklı yaş, disiplin ve meslek gruplarının bilgi okuryazarlığı becerileri en çok araştırılan konulardandır. Ancak kütüphanecilerin ve BBY öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı becerileri üzerine yürütülmüş araştırmaların son derece sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Tan, Gorman ve Singh (2012), çalışmalarında Malezya'da okul kütüphanecilerinin çoğunluğunun bilgi okuryazarlığı becerileri konusunda kendilerine çok güvenmediklerini ortaya koymuştur. Türkiye'de BBY öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı özyeterlik algıları üzerinde yürütülen bir çalışma öğrencilerin bilgi okuryazarlığı becerilerine yönelik görevleri yerine getirirken kendilerini yeterli hissettiklerini ve özyeterlik algılarının eğitim hayatları boyunca giderek yükseldiğini ortaya koymaktadır (Kurbanoğlu, 2003). Conway'ın (2011) çalışması Avustralya'da BBY öğrencilerinin temel bilgi okuryazarlığı becerileri konusunda bazı problemleri olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmada lisans öğrencilerinin özellikle bilgi ihtiyacını tanımlarken, bilgi kaynaklarının amaç, kapsam ve probleme uygunluğu konularında karar verirken zorlandıkları saptanmıştır. Brezilya'da BBY öğrencileri üzerinde yürütülen bir çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir (Campello ve Abreu, 2005). Çalışmada araştırmanın başlangıç aşamaları olan konu seçimi ve sınırlandırması konularında öğrencilerin zorlandıkları belirlenmiş ve geleceğin kütüphanecilerinin kendilerinden beklenen düzeyde tarama yapabilecek yetkinlikte yetişmedikleri saptamasında bulunulmuştur. BBY öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı becerileri konusunda yapılan en kapsamlı ve uluslararası nitelikteki çalışma yukarıda sözü edilen çalışmadır. Bu çalışma kapsamında yer alan 18 ülkeye ait verilerin bir kısmı ülke bazında ayrı ayrı yayımlanmıştır (Boustany, 2013; Blumer, Hügi, Schneider ve Bekavac, 2013; Hebrang Grgić ve Špiranec, 2013; Krakowska, 2013; Rudzionienė, 2013; Terra, 2014; Koltay ve Varga, 2013; Todorova ve Peteva 2013). Ülkeler arasında bazı benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da görülmektedir. Araştırmaya başlangıç aşaması tüm ülkelerde öğrencilerin en çok zorlandıkları aşamalar arasındadır.

Yöntem

Bu çalışmanın amacı Türkiye'deki BBY öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı becerileri konusundaki yeterliliklerini araştırmaktır. Bu amaçla öğrencilerin bilgi problemi çözme aşamalarının hangilerinde zorlandıkları saptanmaya çalışılmıştır. Ayrıca öğrencilerin

² Proje hakkında ayrıntılı bilgi web sayfasından (<http://projectinfolit.org>) elde edilebilir.

bilgi okuryazarlığı becerilerinde öğrenim gördükleri üniversite, not ortalaması, düzey gibi etkenlere göre fark olup olmadığı da sorgulanmıştır. Veriler web üzerinden yönetilen bir anket aracılığıyla beş farklı üniversitedeki (Hacettepe, Ankara, İstanbul, Marmara ve Erzurum) BBY bölümlerinden toplanmıştır. Araştırmanın yürütüldüğü 2012-2013 akademik yılında en azından lisans eğitiminin her düzeyinde öğrencisi olan bölümler araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmaya katılan öğrenci sayısı toplam 501'dir. Ankete katılım gönüllülük bazında gerçekleşmiştir. Anket, gerekli izinler alındıktan sonra PIL araştırmasında kullanılan anketin³ (Head ve Eisenberg, 2010b) kütüphanecilik alanına adapte edilmesi ile oluşturulmuştur. Orijinal anket ders odaklı ve günlük bilgi odaklı olmak üzere iki bölümden oluşurken bu araştırma kapsamında sadece ders odaklı bilgi okuryazarlığı becerileri ele alınmış, dolayısıyla anketin sadece birinci bölümü uyarlanarak kullanılmıştır. Anket Türkçeye çevrilirken olabildiğince aslına sadık kalınmaya çalışılmıştır. Anketin geniş kitleler üzerinde kullanılmış olması, geçerlik ve güvenilirliğin test edilmiş olması ve sonuçta karşılaştırılabilir sonuçlar elde edilecek olması avantaj olarak görülmüştür. Uyarlamalar minimum düzeyde tutulduğundan (veri tabanlarından söz edilirken örneklerin alandan verilmesi gibi) ayrıca geçerlik, güvenilirlik çalışması yapılmamıştır. Diğer anket çalışmalarında olduğu gibi elde edilen veriler katılımcıların kişisel değerlendirmelerine dayanmaktadır.

Bulgular

Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan 501 öğrencinin üniversiteye göre dağılımları Tablo 1'de sunulmuştur. Büyük bir çoğunluğu %47 (235 öğrenci) Hacettepe Üniversitesi BBY Bölümünden gelmektedir. Hacettepe'yi %25 (126 öğrenci) ile İstanbul Üniversitesi BBY Bölümü izlemektedir. En düşük katılım %3 (14 öğrenci) ile Marmara Üniversitesi BBY Bölümünden olmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların kayıtlı olduğu üniversite

Üniversite	n	%
Hacettepe	235	46,9
İstanbul	126	25,1
Ankara	68	13,6
Atatürk	58	11,6
Marmara	14	2,8
Toplam	501	100,0

Katılımcıların büyük çoğunluğunu (%92, 459 kişi) lisans öğrencileri oluşturmaktadır, %4'ü (22 kişi) yüksek lisans, %3'ü (15 kişi) doktora öğrencisidir. Bu kategorilere girmeyen %1'lik kısmın hazırlık öğrencisi, af veya artık yıl öğrencisi olduğu tahmin edilmektedir. Lisans öğrencilerinin sınıflar arası dağılımında ağırlık birinci sınıflardadır (%30, 148 kişi). Bunu yaklaşık %22 (sırasıyla 111 ve 108 kişi) ile üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri izlemektedir. En düşük katılım yaklaşık %18 (92 kişi) ile ikinci sınıflardan olmuştur (bkz. Tablo 2).

³ http://projectinfolit.org/images/pdfs/pil_fall2010_survey_fullreport1.pdf adresinden elde edilebilir.

Tablo 2. Katılımcıların düzeyi

Düzyey	n	%
Birinci sınıf	148	29,5
İkinci sınıf	92	18,4
Üçüncü sınıf	111	22,2
Dördüncü sınıf	108	21,6
Yüksek Lisans	22	4,4
Doktora	15	3,0
Diğer	5	1,0
Toplam	501	100,1

Not: Yuvarlama hatasından dolayı satır yüzdesindeki toplam %100'den farklıdır.

Bilgi okuryazarlığı becerilerinin gelişimi ile akademik başarı arasında bir ilişki olabileceği düşünülerek öğrencilerin not ortalamaları da sorulmuştur. Not ortalaması belli olmayan birinci sınıf öğrencileri (148 kişi) bu soruyu yanıtlamadığı için yüzdelere soruyu yanıtlayan 353 kişi üzerinden alınmıştır. Öğrencilerin yarıdan fazlasının (%56, 198 kişi) not ortalaması 2,1 ile 3,0 arasındadır. Not ortalaması 3'ün üzerinde 120 (%34) öğrenci, 2 ve 2'nin altında 35 (%10) öğrenci vardır. Çoğunluğun ortalama bir başarı düzeyi olduğu söylenebilir (bkz. Tablo 3).

Tablo 3. Katılımcıların akademik ortalaması

Akademik ortalama	n	%
1,4 ve altı	3	0,8
1,5 – 2,0	32	9,1
2,1 – 2,5	87	24,6
2,6 – 3,0	111	31,4
3,1 – 3,5	90	25,5
3,6 – 4,0	30	8,5
Toplam	353	99,9

Not: Yuvarlama hatasından dolayı satır yüzdesindeki toplam %100'den farklıdır.

Öğrencilerin %82'si (413 kişi) 18 ile 23 yaşları arasındadır. Veriler lisans düzeyi öğrencilerinin sayısı ile uyumlu görülmektedir. Katılımcıların yaklaşık %74'ü kadın, %26'sı ise erkektir.

Bilgi Okuryazarlığı Becerileriyle İlgili Bulgular

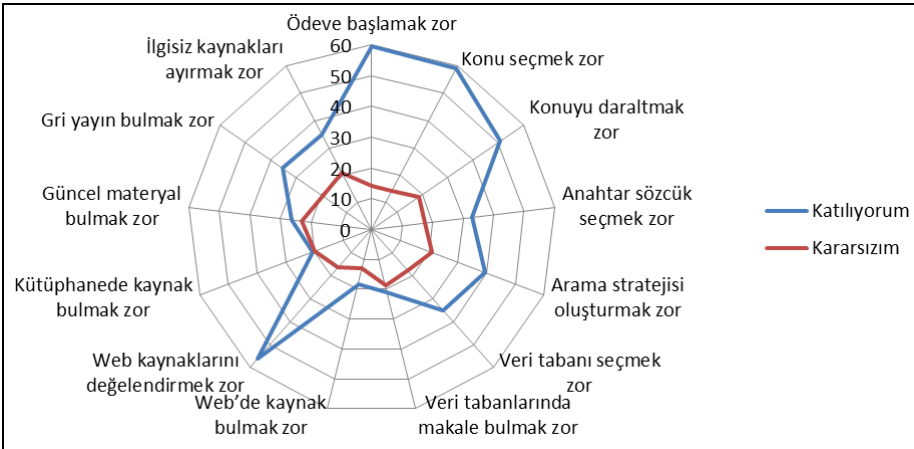
Öğrencilerin bilgi okuryazarlığı becerileri derslerle ilgili yaptıkları ödevler/araştırmalar kapsamında bilgi problemi çözme aşamaları açısından ele alınarak sorgulanmıştır. Öğrencilerden ödev başlama ve ödevi yapma aşamalarında gerçekleştirdikleri görevleri zor bulup bulmadıklarını 5'li likert ölçeği üzerinde (kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum) belirtmeleri istenmiştir. Özellikle birinci sınıf öğrencilerinin söz konusu alanlarda tecrübeleri olmayabileceği dikkate alınarak likert ölçeği üzerinde bir seçim yapmaya zorlamamak için ayrıca "bu konuda tecrübem yok" seçeneği de sunulmuştur. Bu çalışma kapsamında değerlendirme yapılırken kesinlikle katılıyorum ve katılmıyorum seçenekleri birleştirilerek radar grafiklerde sunulmuştur. Değerlendirmelerde kararsızım (ne katılıyorum ne de

katılmıyorum) seçeneği ile ilgili verilerden de söz edildiği için kararsızım seçeneğine ilişkin değerlere de radar grafiklerde yer verilmiştir.⁴

Eldeki bulgulara göre öğrencilerin yarıdan fazlası ödevde başlama (%60, 299 kişi), konu seçme (%59, 296 kişi), konuyu daraltma (%51, 254 kişi) ve bir web sayfasının güvenilirliğine karar verme (%56, 281 kişi) konularında zorlandıklarını belirtmiştir. Söz konusu eylemlerin zorluğu konusunda kararsız kalanların oranı ise %14 ile %19 arasında değişmektedir (bkz. Şekil 1). Başlangıç, konu seçimi ve sınırlandırması aşamalarında zorlanma sadece tüm disiplinlerdeki öğrenciler üzerinde yürütülen PIL (Head ve Eisenberg, 2010b) bulgularıyla değil aynı zamanda BBY öğrencileri üzerinde yürütülen çalışmalardan gerek Conway'ın (2011) gerekse Campello ve Abreu'nun (2005) bulgularıyla örtüşmektedir.

Arama stratejisi oluşturmak (%40, 198 kişi), araştırma konusuna ve ihtiyaca uygun veri tabanı seçmek (%35, 176 kişi), anahtar sözcük seçmek (%33, 165 kişi), gri yayın (tez, rapor, vb. kaynaklar) bulmak (%35, 176 kişi), arama sonucunda erişilen kaynaklardan ilgisiz olanları ayıklamak (%35, 175 kişi) öğrencilerin yaklaşık üçte birinin zorlandığını belirttiği aşamalardır. Söz konusu görevlerin zorluğu konusunda kararsız kalanların oranı ise %17 ile %21 arasında değişmektedir (bkz. Şekil 1).

Güncel materyal bulmak (%26, 131 kişi), kütüphanede kaynak bulmak (%21, 103 kişi), veri tabanlarında makale bulmak (%21, 106 kişi) öğrencilerin en az zorlandıkları görevler olarak görülmektedir. Bu konularda zorlananların oranı %20 ile %25 arasındadır. Web'de kaynak bulmak (%18, 91 kişi) öğrencilerin en az zorlandığı adım olarak görülmektedir (bkz. Şekil 1).

Şekil 1. Ödevde başlama ile ilgili görevlerde zorlanma durumu

Eldeki bulguların değerlendirilmesinde demografik verilerle olan ilişkinin de yardımcı olacağı düşünülerek ki-kare ilişki testi değerlerine bakılmıştır. Marmara Üniversitesi'nden araştırmaya katılan öğrenci sayısının azlığı ve likert ölçeği yanı sıra

⁴ Siyah-beyaz formatta radar grafiği okumak zorlaştığı için kesinlikle katılmıyorum+katılmıyorum toplam değerlerine grafiklerde yer verilmemiştir. Kesinlikle katılıyorum+katılıyorum değerleri ile kararsızım değerlerinin toplamının bu konuda yeterli bilgi sağladığı düşünülmektedir.

sunulan “tecrübem yok” seçeneğine verilen yanıtların azlığı dikkate alınarak ki-kare testine ilişkin hesaplardan çıkarılmaları uygun bulunmuştur.

Eğitim görülen üniversiteye göre öğrencilerin konuyu daraltma ($p=0,028$), anahtar sözcük seçme ($p=0,014$), arama stratejisi oluşturma ($p=0,025$), veri tabanı seçme ($p=0,001$), veri tabanlarında makale bulma ($p=0,000$), Web’de kaynak bulma ($p=0,000$), Web kaynaklarını değerlendirme ($p=0,000$), kütüphanede kaynak bulma ($p=0,037$), güncel materyal bulma ($p=0,000$), gri yayın bulma ($p=0,007$) becerileri %95 güven düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermektedir. Söz konusu farklılıklar bölümlerin eğitim programlarından kaynaklanabileceği gibi söz konusu bölümlerden araştırmaya katılan öğrencilerin düzeylerinden de kaynaklanıyor olabilir.

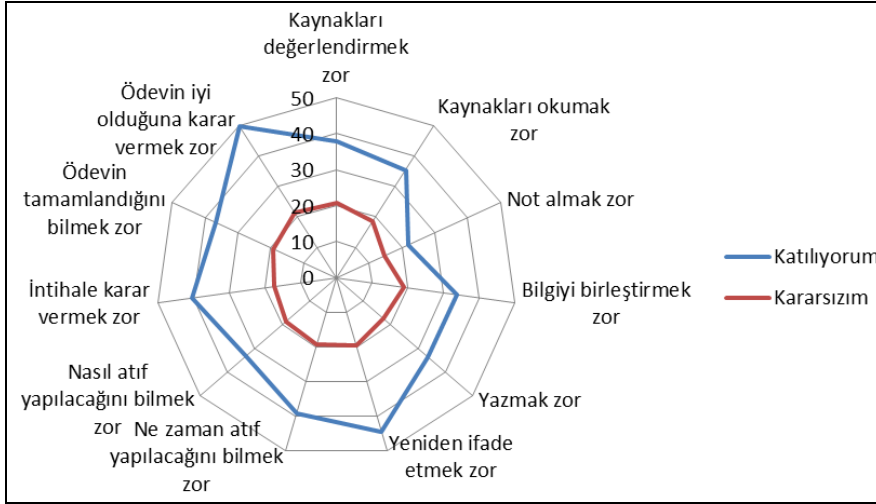
Öğrenci düzeyinin dolayısıyla bilgi okuryazarlığı ile ilgili konulardaki birikiminin (bilgi ve tecrübe) bilgi problemi çözme aşamalarında fark yaratması beklenir. Öğrenci düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık gösteren ($p<0,05$) görevler şu şekilde saptanmıştır: Konu seçme ($p=0,024$), veri tabanı seçme ($p=0,000$), veri tabanlarında makale bulma ($p=0,000$), Web’de kaynak bulma ($p=0,034$), Web kaynaklarını değerlendirme ($p=0,015$), gri yayın bulma ($p=0,000$), arama sonucunda erişilen ilgisiz kaynakları ayıklama ($p=0,038$). Özellikle veri tabanları ile ilgili konuların müfredatta ileri yıllarda yer alması ve öğrencilerin ileri sınıflarda bu kaynakları kullanmalarının beklenmesi (gerek derslerde gerekse stajlarda) söz konusu farkı yaratan unsurlar arasında değerlendirilebilir. Web kaynaklarını değerlendirme, veri tabanı seçme, veri tabanında makale bulma ve gri yayın bulma hem eğitim görülen üniversiteye hem de düzeye göre istatistiksel açıdan anlamlı fark gösteren görevlerdir.

Öğrencilerin akademik başarı düzeyinin bilgi okuryazarlığı becerileri açısından farklılık yaratabileceği düşünülmüştür. Akademik ortalamalar 2,5 ve altı ile 2,5 üstü olarak birleştirilerek iki grup halinde değerlendirildiğinde ödev başlama ($p=0,009$), konuyu seçme ($p=0,026$) ve arama stratejisi oluşturma ($p=0,011$) becerilerinin ortalamaya göre %95 güven düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Literatürdeki diğer çalışmalarda da problemlilik olarak saptanan ödev/araştırmaya başlama ve konu seçme aşamalarında akademik ortalamasının olumlu yönde etkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Ödev yaparken öğrencilerin yarısı (%50, 250 kişi) ödevin iyi olup olmadığına karar vermekte zorlandığını belirtmiştir. Kullandıkları kaynaklardan elde ettikleri iyi ifade edilmiş bilgiyi yeniden ifade etmek (kendi ifadelerini kullanarak yeniden yazmak) öğrencilerin %45’i (223 kişi) tarafından zor bulunurken, %40’ı (202 kişi) neyin intihal kapsamına girdiğini değerlendirmekte zorlandığını belirtmiştir. Kararsızlarla birlikte bu oranlar %50’yi aşmaktadır.

Öğrencilerin üçte birinden fazlası ne zaman atıf yapılması gerektiğine karar vermekte (%39, 197 kişi), elde ettiği kaynakları değerlendirmekte (%38, 190 kişi), ödevin tamamlanıp tamamlanmadığına karar vermekte (%37, 185 kişi), kaynakları okumakta (%36, 178 kişi), farklı kaynaklardan elde edilen bilgiyi birleştirmekte (%34, 169 kişi), ödevi yazmakta (%34, 169 kişi) ve kaynaklara atıf yapmakta (%33, 166 kişi) zorlandığını belirtmiştir. %17 ile %21 arasında değişen kararsızlarla birlikte bu oranlar %50’ye ulaşmaktadır. Öğrencilerin bu grupta en az zorlandıkları aşama not almak olarak görünmektedir (%20, 110 kişi). Burada sözü geçen okuma ve yazma temel okuryazarlık becerileri olmasına rağmen, öğrencilerin okuduğundan anlam çıkarma,

okuduğu metin içinden ilgili bilgiyi ayırma ve kendi sözcükleri ile yeniden ifade ederek akademik yazım kuralları çerçevesinde aktarma aşamalarında zorlandıkları anlaşılmaktadır.

Şekil 2. Ödev yapma ile ilgili görevlerde zorlanma durumu

Ödev yapma aşamasında eğitim görülen üniversiteye göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık gösteren ($p<0,05$) görevler kaynakları değerlendirmek ($p=0,024$), kaynakları okumak ($p=0,001$), bilgiyi yeniden ifade etmek ($p=0,000$), ne zaman atıf yapılacağını bilmek ($p=0,000$), nasıl atıf yapılacağını bilmek ($p=0,002$), intihale karar vermek ($p=0,002$) ve ödevin iyi olduğuna karar vermektir ($p=0,001$).

Öğrencilerin düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık gösteren ($p<0,05$) konular ise kaynakları değerlendirmek ($p=0,017$), farklı kaynaklardan elde edilen bilgiyi birleştirmek ($p=0,004$), ne zaman atıf yapılacağını bilmek ($p=0,000$), nasıl atıf yapılacağını bilmek ($p=0,000$) ve intihale karar vermektir ($p=0,000$).

Öğrencilerin akademik ortalamaları (2,5 ve altı ile 2,5 üstü) ile bilgi problemi çözme aşamalarındaki zorlanma durumları arasında ilişki saptanmıştır. İstatistiksel açıdan anlamlı farklılık gösteren ($p<0,05$) konular şu şekilde belirlenmiştir: Kaynakların değerlendirilmesi ($p=0,005$), kaynakları okumak ($p=0,004$), farklı kaynaklardan edinilen bilgiyi birleştirmek ($p=0,001$), yazmak ($p=0,016$), yeniden ifade etmek ($p=0,002$), ne zaman atıf yapacağını bilmek ($p=0,020$), nasıl atıf yapacağını bilmek ($p=0,000$), ödevin tamamlandığını bilmek ($p=0,024$), ödevin iyi olup olmadığına karar vermek ($p=0,001$).

İntihal ve atıf, düzeye, eğitim görülen üniversiteye ve akademik ortalamaya göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık gösteren konulardır.

Sonuç ve Öneriler

Bilgi okuryazarlığı becerileri yaşamboyu öğrenmeyi zorunlu kılan bilgi çağında tüm toplum bireyleri için gerekli becerilerdir. Ancak diğer bireylere bu alanda hizmet ve eğitim verme sorumluluğunu taşıyan bilgi profesyonelleri ve dolayısıyla geleceğin bilgi profesyonelleri olacak BBY öğrencileri için önemi çok daha büyüktür. Bilgi

okuryazarlığı becerileri BBY öğrencilerinin eğitim ve kişisel yaşamlarında olduğu kadar mesleki yaşamlarında da başarının temel anahtarıdır. Bu nedenle BBY öğrencilerinin söz konusu becerilerle donanmış olarak üniversiteden mezun olduklarından emin olmak gerekmektedir.

Bu çalışmada BBY öğrencilerinin zorlandıkları bilgi problemi çözme aşamaları saptanmaya çalışılmıştır. Bilgi okuryazarlığının temelini oluşturan bilgi problemi çözme aşamalarından hangilerinde öğrencilerin sıkıntı yaşadıklarının bilinmesi BBY müfredatlarını oluşturan ve BBY bölümlerinde ders veren öğretim üye ve elemanlarına fayda sağlayacaktır.

Bilgi problemi çözme aşamaları ödevlere uygulandığında elde edilen bir dizi görevden yola çıkılarak hazırlanan anketlerden elde edilen bulgulara göre öğrencilerin en az yarısı ödevde başlama, konu seçme, konuyu daraltma, bir web sayfasının güvenilirliğine karar verme ve tamamlandığında ödevin iyi olup olmadığına karar verme aşamalarında zorlandıklarını belirtmiştir. Söz konusu görevlerin zorluğu konusunda kararsız kalanlar da dikkate alınınca bu oran daha da (%10 ile %20 arasında) yükselmektedir. Başlangıç, konu seçimi ve sınırlandırması aşamalarının literatürdeki diğer çalışmalarda da problemlili olduğu görülmektedir (Conway, 2011; Campello ve Abreu, 2005; Head ve Eisenberg, 2010b; Saunders ve diğerleri, yayımlanacak). Bu durum alana ve konuya tam hâkim olmamaktan dolayısıyla problemleri saptayamamaktan kaynaklanabileceği gibi öğrencilerin ortaöğretimden getirdikleri alışkanlıklar ve becerilerle de ilişkili olabilir. Yapılan testler konu seçme ile düzey ve akademik ortalama, ödevde başlama ile akademik ortalama, konuyu daraltmak ile öğrencinin eğitim gördüğü üniversite arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu durum müfredata, öğrencinin düzeyine ve not ortalamasına göre söz konusu aşamalarda zorlanma durumunun değiştiğine işaret etmektedir.

Tamamlandığında bir ödevin iyi olup olmadığına karar verememe ile üniversite ve not ortalaması arasında da ilişki saptanmıştır. Bu durum beklentiler ve değerlendirme ölçütleri konusunda öğrencilerin yeterince bilgilendirilmemesinden kaynaklanıyor olabileceği gibi öğrencinin konuyla ve dersle yeterince ilgilenmemesi ile de ilişkilendirilebilir. Bu sorunun aşılabilmesi için öğretim üyelerinin ödevle birlikte değerlendirme rubriklerini öğrencilerle paylaşımlarında fayda olabilir.

Öğrencilerin yarısından fazlasının web kaynaklarının güvenilirliğine karar verme konusunda zorlanması üzerinde durulması gereken bir konu gibi görünmektedir. Eğitim görülen üniversite ve düzeyle ilişki saptanmıştır. Ancak elde edilen sayının bu konuda bilgisiz olabilecekleri düşünülen birinci sınıf öğrencilerinin sayısının çok ötesinde olması birinci sınıftan sonra bile öğrencilerin bu konuda sıkıntı yaşadıklarını göstermektedir. Özellikle web kaynaklarını kullanma eğilimleri göz önüne alındığında öğrencilere birinci sınıfa başlar başlamaz bu konuda eğitim verilmesinin yerinde olacağı görülmektedir.

Bilgiyi kendi cümleleriyle ifade etmek, arama stratejisi oluşturmak, elde ettiği kaynakları değerlendirmek, ne zaman atıf yapılması gerektiğine karar vermek, neyin intihal kapsamına girdiğini değerlendirmek ve ödevin tamamlanıp tamamlanmadığına karar vermek öğrencilerin yarıya yakını (yaklaşık %40, kararsızlar eklendiğinde bu oran yarıya geçmektedir) tarafından zor bulunan görevlerdir. Bilgiyi kendi cümleleriyle ifade etmek, atıf ve intihal birbiriyle yakından ilişkili konulardır. Her üçünün de öğrencinin

eğitim aldığı kurum ile ilişkisi saptanmıştır. Ayrıca bilgiyi yeniden ifade etmek ve atıf ile not ortalaması arasında, intihal ve atıf ile öğrenci düzeyi arasında ilişki vardır. Kaynak değerlendirmenin her üç değişkenle de ilişkisi vardır. Arama stratejisi, üniversite ve not ortalaması ile ilişkiliyken ödevin tamamlandığına karar verme becerisi not ortalaması ile ilişkili bulunmuştur. Arama stratejisi ve kaynak değerlendirme dışında kalan konuların öğrencilerin zaten bilmesi veya kendi kendilerine öğrenmeleri gereken konular olduğu düşünülerek derslerde yer verilmemesi durumu söz konusu olabilir. Bulgular bu konuların eğer dersler kapsamında ele alınmıyorsa ele alınmalarının ve ilgili becerilerin gelişmesi için öğrencilerin bu becerileri kullanmalarını gerektirecek fırsatlar yaratılmasının yerinde olacağını göstermektedir.

Araştırma konusuna ve ihtiyaca uygun veri tabanı seçmek, anahtar sözcük belirlemek, gri yayın (tez, rapor, vb. kaynaklar) bulmak, arama sonucunda erişilen kaynaklardan ilgisiz olanları ayıklamak, kaynakları okumak, farklı kaynaklardan elde edilen bilgiyi birleştirmek, ödevi yazmak ve kaynaklara atıf yapmak öğrencilerin yaklaşık üçte birinin zorlandığını belirttiği aşamalarıdır. %17 ile %21 arasında değişen kararsızlarla birlikte bu oranlar %50'ye ulaşmaktadır. Anahtar sözcük seçme ile üniversite, veri tabanı seçme ve gri yayın bulma ile üniversite ve düzey, kaynakları okuma (anlamlandırma) ile üniversite ve ortalama, nasıl atıf yapılacağını bilme ile üniversite, düzey ve ortalama, farklı kaynaklardan elde edilen bilgiyi birleştirme ile düzey ve ortalama, ilgisiz sonuçların ayıklanması ile düzey, yazma ile ortalama arasında ilişki saptanmıştır. Bilgi profesyonelleri açısından son derece önemli olan söz konusu beceriler açısından programların gözden geçirilmesinde ve öğrencilerin ortaöğretimden getirdikleri düşünülen temel bazı beceriler konusunda ölçümler yapıлып varsa açıklarının kapatılması için önlem alınmasında fayda olabilir.

Öğrencilerin en az zorlandıkları görevler (%30'un altında) ise güncel materyal bulmak, Web'de kaynak bulmak, kütüphanede kaynak bulmak, veri tabanlarında makale bulmak ve not almak olarak görülmektedir. Dijital yerliler olarak tanımladığımız öğrencilerin Web'de kaynak bulmak konusunda zorlanmaması beklenen bir durumdur ve sevindiricidir. Ancak öğrencilerin web kaynaklarının değerlendirilmesi konusunda eşit derecede rahat olmadıklarını da göz ardı etmemek gerekir. Web'de kaynak bulmak ile güncel materyal bulmak birbirleriyle yakından ilişkili olarak değerlendirilebilir. Web'de kaynak bulmak ile üniversite ve öğrenci düzeyi arasında ilişki saptanmıştır. Kütüphanede kaynak bulmak ve güncel materyal bulmak ile üniversite arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. Veri tabanında makale bulmak ile gerek üniversite gerekse düzey arasında ilişki saptanmıştır. Veri tabanı kullanırken zorlanan öğrenci sayısının veri tabanı ve anahtar sözcük seçerken (hangi veri tabanının konuya ve ihtiyaca uygun olacağına karar verirken) zorlanan öğrenci sayısının düşük olması ve arama stratejisi oluştururken zorlanan öğrenci sayısının hepsinden yüksek olması çelişkili bir durumdur.

Sonuç olarak BBY öğrencilerinin sahip olmaları beklenen temel bilgi okuryazarlığı becerilerinin gelişmesiyle ilgili bazı problemler olduğu görülmektedir. Kişisel değerlendirmelerden çelişkili olabilecek sonuçlar da elde edilebildiğinden öğrenci becerilerinin gerçek durumunu yansıtacak ölçümler yapılmasında ve buna uygun olarak gerekli önlemlerin alınmasında fayda vardır.

Kaynakça

- Blumer, E., Hügi, J., Schneider, R. ve Bekavac, B. (2013). LIS students' information literacy competencies in Switzerland: A case study. S. Kurbanoglu ve diğ erleri (Ed.), *ECIL 2013, CCIS 397* içinde (s. 596-602). Heilderberg: Springer.
- Boustany, J. (2013). Information literacy skills of students at Paris Descartes University. S. Kurbanoglu ve diğ erleri (Ed.), *ECIL 2013, CCIS 397* içinde (s. 588-595). Heilderberg: Springer.
- Campello, B. ve Abreu, V.L.F.G. (2005). Information literacy and the education of school librarians. *School Libraries Worldwide*, 11(1), 37-52.
- Conway, K. (2011). How prepared are students for post-graduate study? A comparison of the information literacy skills of commencing undergraduate and post-graduate information studies students at Curtin University. *Australian Academic & Research Libraries*, 42(2), 121-135. doi: 10.1080/00048623.2011.10722218
- Head, A J. (2013). *Learning the ropes: How freshmen conduct course research once they enter college: Project Information Literacy Research Report*. 3 Temmuz 2015 tarihinde http://projectinfolit.org/images/pdfs/pil_2013_freshmenstudy_fullreport.pdf adresinden erişildi
- Head, A J. ve Eisenberg, M.B. (2009b). *Lessons learned: How college students seek information in the digital Age: Project Information Literacy Progress Report*. 3 Temmuz 2015 tarihinde http://projectinfolit.org/images/pdfs/pil_fall2009_finalv_yr1_12_2009v2.pdf adresinden erişildi.
- Head, A.J. (2012). *Learning curve: How college graduates solve information problems once they join the workplace: Project Information Literacy Research Report*. 3 Temmuz 2015 tarihinde http://projectinfolit.org/images/pdfs/pil_fall2012_workplacestudy_fullreport_revised.pdf adresinden erişildi.
- Head, A.J. (2015a). *Phase one: Trends from the lifelong learning interviews with recent graduates: Project Information Literacy Progress Report for the Lifelong Learning Study*. 3 Temmuz 2015 tarihinde http://projectinfolit.org/images/pdfs/pil_III_phase1.pdf adresinden erişildi.
- Head, A.J. (2015b). *Phase two: Trends from the lifelong learning online survey: Project Information Literacy Progress Report for the Lifelong Learning Study*. 3 Temmuz 2015 tarihinde http://projectinfolit.org/images/pdfs/PIL_LLL_phase2.pdf adresinden erişildi.
- Head, A.J. ve Eisenberg, M.B. (2009a). *Finding context: What today's college student say about conducting research in the digital age: Project Information Literacy Progress Report*. 3 Temmuz 2015 tarihinde http://projectinfolit.org/images/pdfs/pil_progressreport_2_2009.pdf adresinden erişildi.
- Head, A.J. ve Eisenberg, M.B. (2010a). *Assigning inquiry: How handouts for research assignments guide today's college students: Project Information Literacy Progress Report*. 3 Temmuz 2015 tarihinde http://projectinfolit.org/images/pdfs/pil_handout_study_finaljuly_2010.pdf adresinden erişildi.
- Head, A.J. ve Eisenberg, M.B. (2010b). *Truth be told: How college students evaluate and use information in the digital age: Project Information Literacy Progress Report*. 3 Temmuz 2015 tarihinde http://projectinfolit.org/images/pdfs/pil_fall2010_survey_fullreport1.pdf adresinden erişildi.
- Head, A.J. ve Eisenberg, M.B. (2011). *Balancing act: How college students manage technology while in the library during crunch time: Project Information Literacy Research Report*. 3 Temmuz 2015 tarihinde http://projectinfolit.org/images/pdfs/pil_fall2011_techstudy_fullreport1.2.pdf adresinden erişildi.

- Hebrang Grgić, I. ve Špiranec, S. (2013). Information literacy of LIS students at the University of Zagreb: Pros or just average millennials. S. Kurbanoğlu ve diğerleri (Ed.), *ECIL 2013, CCIS 397* içinde (s. 580-587). Heilderberg: Springer.
- Koltay, T. ve Varga, K. (2013). Conceptions, ideas, what else? Information literacy in Hungary. S. Kurbanoğlu ve diğerleri (Ed.), *ECIL 2013, CCIS 397* içinde (s. 625-631). Heilderberg: Springer.
- Krakowska, M. (2013). Information literacy skills assessment of LIS students: A case study at the Jagiellonian University. S. Kurbanoğlu ve diğerleri (Ed.), *ECIL 2013, CCIS 397* içinde (s. 617-624). Heilderberg: Springer.
- Kurbanoğlu, S. (2003). Self-efficacy: A concept closely linked to information literacy and lifelong learning. *Journal of Documentation*, 59(6), 635-646.
<http://dx.doi.org/10.1108/00220410310506295>
- Rudžionienė, J. (2013). Information behaviour of university students: From today's information and communication student towards tomorrow's excellent information specialist. S. Kurbanoğlu ve diğerleri (Ed.), *ECIL 2013, CCIS 397* içinde (s. 603-609). Heilderberg: Springer.
- Saunders, L., Kurbanoğlu, S., Boustany, J., Doğan, G., Becker, P., Blumer, E., Chowdhury, S., Dobрева, M., Gendina, N., Hebrang-Grgić, I., Haddow, G., Koltay, T., Kortelainen, T., Krakowska, M., Majid, S., Mezhova, M., Repanovici, A., Rudžionienė, J., Schneider, R., Terra, A. L., Todorova, T. Y. (yayımlanacak). *Information Behaviors and Information Literacy Skills of LIS Students: An International Perspective. JELIS*.
- Tan, S., Gorman, G. ve Singh, D. (2012). Information literacy competencies among school librarians in Malaysia. *LIBRI: International Journal of Libraries and Information Services*, 62(1), 98-107. doi: 10.1515/libri-2012-0007
- Terra, A.L. (2014). Information literacy skills of Portuguese LIS students: Some topics on evaluation of resources credibility. S. Kurbanoğlu ve diğerleri (Ed.), *ECIL 2014, CCIS 492* içinde (s. 752-762). Heilderberg: Springer.
- Todorova, T. ve Peteva, I. (2013). Information literacy competency of LIS students in SULSIT with a special focus on intellectual property. S. Kurbanoğlu ve diğerleri (Ed.), *ECIL 2013, CCIS 397* içinde (s. 610-616). Heilderberg: Springer.